

Bakalářská práce

2020

Vendula Krejčová

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Interpretace postojů a aspirace klientů
nizkoprahového zařízení pro děti a mládež**

Vendula Krejčová

Plzeň 2020

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra antropologie

Studijní program Antropologie

Studijní obor Sociální a kulturní antropologie

Bakalářská práce

**Interpretace postojů a aspirace klientů
nizkoprahového zařízení pro děti a mládež**

Vendula Krejčová

Vedoucí práce:

Mgr. Laco Toušek, Ph.D.

Katedra antropologie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2020

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.

Plzeň, 2020

.....

Poděkování

Děkuji Mgr. Lacu Touškovi, Ph.D., za mnoho cenných rad, připomínek a podnětů při odborném vedení mé bakalářské práce.

Obsah

ÚVOD.....	1
1 DEFINICE POJMU INKLUZE	3
1.1 Inkluze kulturních a etnických menšin	4
2 ROMOVÉ	5
2.1 Sociální vyloučení	6
2.2 Prostorová segregace.....	7
2.3 Vyloučení z trhu práce	8
3 KULTURNÍ KAPITÁL.....	11
3.1 Vzdělání Romů.....	12
4 NÍZKOPRAHOVÁ ZAŘÍZENÍ PRO DĚTI A MLÁDEŽ	17
4.1 NZDM a kulturní kapitál.....	19
5 CÍL VÝZKUMU A ZKOUMANÝ TERÉN.....	20
5.1 Metodologie výzkumu	21
6 VÝSLEDKY VÝZKUMU A JEJICH INTERPRETACE.....	23
6.1 Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež Vzducholod'	23
6.2 Vzdělávací instituce	26
6.3 Životní cíl.....	28
6.4 Rodina	29
6.5 Sociální situace	30

6.6 Příslušnost k etnické skupině	31
6.7 Předsudky ze strany majoritní společnosti.....	32
6.8 Návykové látky.....	33
6.9 Shrnutí výzkumu.....	34
ZÁVĚR.....	36
SEZNAM LITERATURY.....	38
SEZNAM PŘÍLOH.....	42
RESUMÉ.....	45

ÚVOD

Tématem bakalářské práce je Interpretace postojů a aspirace klientů nízkoprahového zařízení pro děti a mládež. V dnešní době je mnoho možností jak děti a mládež může trávit svůj volný čas. Může si vybírat z nekonečné škály zájmových a volnočasových aktivit. Ale ne všichni mají tu možnost na kroužky docházet a věnovat se smysluplné aktivitě. A právě pro takové jedince existují nízkoprahová zařízení pro děti a mládež.

Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež („nízkoprahy“, „nízkopraháče“), často označované ve zkratce NZDM je poměrně mladá sociální služba, legislativně ukotvená od roku 2006, ale její formování můžeme vysledovat již v 90. letech 20. století. NZDM patří mezi služby sociální prevence a funguje dle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách (Zemanová, Dolejš 2015). NZDM je místo, které je určené především pro děti a mladistvé, kteří jsou ohroženi rizikovým chováním, nebo vyrůstají v nepříznivé sociální situaci. Tito jedinci se v NZDM učí smysluplně trávit svůj volný čas, mohou s pracovníky klubu řešit své aktuální otázky a problémy, a setkávají se zde se sociálními normami většinové společnosti (Zemanová and Dolejš 2015).

Mnoho lidí, ať už z laické nebo odborné veřejnosti, kteří si jsou vědomi existence NZDM, neshledávají v těchto službách hlubší smysl. Považují toto místo jen za zázemí, ve kterém se může problémová mládež shromažďovat, dělat hluk, nepořádek a pracovníci těchto zařízení jim poskytují pouze „azyl“. Často se setkáváme s názorem, že romským dětem, rizikové mládeži, dětem v nepříznivé sociální situaci nelze pomoci. Jejich primární sociální skupina je z jejich pohledu ovlivnila tak, že žádná z aktivit NZDM je nedokáže již oslovit natolik, aby své chování změnili a přizpůsobili se normám většinové společnosti, a tak jsou většinou tito jedinci označováni společností jako „nepřizpůsobiví“. Měli bychom si, ale uvědomit že právě NZDM je jedním z mála míst, kde jsou tyto děti a mládež přijímáni bez rozdílu, a jsou zde vítáni bez předsudků (Štefková and Dolejš 2016).

Nízkoprahové kluby nejsou veřejnosti příliš známé a lidé většinou ani netuší o jejich existenci. Tato práce by ráda přiblížila způsob fungování NZDM a poukázala na jejich důležitost a přínos pro celou společnost. Jejím cílem je na základě kvalitativního výzkumu zjistit, jak klientům, kteří jsou v nepříznivé sociální situaci, NZDM pomáhají. Práce se konkrétně zabývá aspiracemi klientů NZDM na začlenění se do společnosti, a to prostřednictvím mimoškolních aktivit. Klade si otázku, jaký je jejich přístup ke vzdělávacím institucím a aktivizačním sociálním službám, jaké jsou motivace k jejich využívání a naopak co, je od nich odrazuje.

V úvodní kapitole se práce zaměřuje na téma inkluze v teoretické rovině, podává popis a definici tohoto pojmu. Dále se věnuje inkluzi národnostních menšin. Druhá kapitola se zabývá romskou menšinou, sociálním vyloučením, prostorovou segregací a v neposlední řadě vyloučením Romů z trhu práce. Kapitola třetí představuje konceptuální ukotvení práce prostřednictvím teorie kulturního kapitálu, a to v kontextu vzdělání. Kapitola čtvrtá se věnuje vymezení a popisu činnosti NZDM a přibližuje jejich poslání a smysl.

Obsahem praktické části je vlastní výzkum, jehož hlavním cílem je získat informace o tom, jak zkoumaná populace přistupuje ke školním institucím a jakým způsobem se NZDM mohou podílet na jejím začlenění do společnosti. Pro zpracování výzkumné části práce byl zvolen kvalitativní výzkum, konkrétně technika polo-strukturovaného rozhovoru. Oslovenými respondenty byli klienti nízkoprahového zařízení pro děti a mládež VZDUCHOLOŮ v Plzni.

1 DEFINICE POJMU INKLUZE

S pojmem inkluze se můžeme setkat ve více vědních oborech, jako je například biologie, matematika, pedagogika anebo sociologie. Inkluze je vnímána jako synonymum slova začlenění. V mnoha směrech lze hovořit také o integraci, což bývá nejvyšší úrovní procesu socializace. Sociální inkluze je dle diskurzu Evropské unie:

„Proces, který zabezpečuje, že všem, kdo jsou vystaveni riziku chudoby a sociálního vyloučení se dostane příležitosti a zdrojů nezbytných k plné participaci na ekonomickém, sociálním a kulturním životě společnosti a životní úrovně považované, ve společnosti, kde žijí za standartní. Proces, který jim tak zajistí jejich podíl na rozhodování ovlivňujícím jejich život i schopnost uplatňovat svá základní práva“ (Commission of the european Union 2003, dle Sirovátka 2004, str. 23).

Sociální inkluze může být rozdělena do třech dimenzí, a to do politické, ekonomické a občanské inkluze. Všichni jedinci ve společnosti bez ohledu na různé faktory (barva pleti, náboženské vyznání, či příslušnost k menšině) by měli mít stejné příležitosti vzdělání, účastnit se ekonomického, politického i sociálního života společnosti, ve kterém žijí. Cílem inkluze je zabránit situacím, které způsobují opak tohoto procesu, tedy sociální exkluze (vyloučení) ze společnosti. Inkluze znamená, že dochází k začleňování marginalizovaných jedinců do společnosti, kterým by tak měla náležet všechny politická, sociální a občanská práva (Sirovátka 2004; Slepíčková 2010).

Dnešní společnost se nachází ve velmi heterogenní době, ale akceptací rozdílnosti můžeme očekávat zlepšení sociální inkluze nejen v české společnosti (Sirovátka 2004). Z všeobecného pohledu hovoříme zejména o začlenění jedinců do běžného způsobu života. Úkolem inkluze je předcházet segregaci lidí se znevýhodněním. Může se jednat o znevýhodnění tělesné, mentální, ale i etnické či sociální (Mareš 2004).

1.1 Inkluze kulturních a etnických menšin

Pojem národnostní menšina je zakotvena v zákonu 273/2001 Sb., o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů.

„Národnostní menšina je společenství občanů České republiky žijících na území současné České republiky, kteří se odlišují od ostatních občanů zpravidla společným etnickým původem, jazykem, kulturou a tradicemi, tvoří početní menšinu obyvatelstva a zároveň projevují vůli být považováni za národnostní menšinu za účelem společného úsilí o zachování a rozvoj vlastní svébytnosti, jazyka a kultury a zároveň za účelem vyjádření a ochrany zájmů jejich společenství, které se historicky utvořilo. Příslušníkem národnostní menšiny je občan České republiky, který se hlásí k jiné než české národnosti a projevuje přání být považován za příslušníka národnostní menšiny spolu s dalšími, kteří se hlásí ke stejné národnosti.“¹

V České republice mají národnostní/etnické menšiny různé názory, jak prosazovat své zájmy. Někteří jedinci marginalizovaných skupin se začnou účastnit politických procesů většinové společnosti. Zájem o vzdělání, politickou sféru a uplatnění se na trhu práce je ve většinové společnosti jedna z nejlepších forem inkluze etnických menšin do dané společnosti. Ale založení politických etnických stran nemusí být úplně jednoduché, jelikož tyto strany nebývá „slyšet“ a příslušníci etnických menšin nebývají příliš aktivní ve volbách, ani jinak ve svém politickém životě (Sirovátka 2004; Slepíčková 2010).

V České republice žije dle logiky jmenovaného zákona několik národnostních menšin, které jsou chápány jako „tradiční“, např. Slováci, Rumuni, Poláci, Němci, Vietnamci atd. Dalších z nich jsou Romové, kteří nejsou chápáni ani tak jako národnostní menšina, ale zpravidla jako menšina etnická, byť na téma jejich identity existují různé odborné názory. Mají jako všechny ostatní menšiny odlišný jazyk i kulturu, ale nemají svůj vlastní stát (Sirovátka 2004; Mareš 2004).

---

¹ <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2001-273?text=men%C5%A1ina>, online 01. 03. 2020.

2 ROMOVÉ

Jako zastřešující termín v této práci jsem se rozhodla používat termín Rom/Romové namísto cikán/cikáni. A to z důvodů, že termín Rom/Romové je používán úředníky, médii, zaměstnanci státní správy atd. I respondenti ve výzkumu se identifikovali jako Romové. Jsem si vědoma toho, že mnoho autorů, kteří se zabývají romskou menšinou, by mi tento termín mohlo vytknout, ale ve všeobecné rovině termín cikán/cikáni často vyvolává negativní emoce a tak není jisté, jaký termín je ten nejvhodnější. Je na každém z nás, jaký termín si zvolíme a budeme užívat (Jakoubek 2008; Budilová 2007).

V české společnosti jsou Romové považováni za etnickou/národnostní menšinu a je několik možností jak Romy můžeme definovat. Za Roma můžeme považovat člověka, který je nositelem romské kultury, tedy disponuje určitými hodnotami a normami, požívanými v každodenním životě a majoritní společnost to označuje jako romskou kulturu. Nebo se za Roma považuje, sebeidentifikuje se jako Rom, ať už ve smyslu národnostním či nikoli. Poslední používaná definice je ta, že člověk je za Roma považován svým okolím, která ho takto označí na základě převážně somatických znaků, ale také např. etnolektu, místa bydliště apod. V takovém případě je mu identita připsána (Kaleja 2011; Moravec 2006).

Majoritní společnost tvoří specifika, které mají danou menšinu charakterizovat a odlišovat. Patří mezi ně tělesné znaky (barva pleti), znaky kulturní (oblečení, náboženství, jazyk) a v poslední řadě znaky původu tedy příslušnost k národnostní/etnické menšině. Vytváří se tak stereotypy o dané menšině, které mohou vést k diskriminaci, a to jak ve sféře ekonomické, právní, politické, tak i sociální. Romové mohou být v české společnosti definováni jak tělesnými znaky, tak původem či kulturními rysy. Těmito charakteristikami jsou např.: nemotivovanost na trhu práce, bez další aspirace začlenění se do společnosti a vlastnictví jiných sociálních norem a odlišného životního stylu (Šimíková and Vašečka 2004; Navrátil 2003).

K romské menšině se v České republice v dnešní době na základně sčítání lidu z roku 2011 hlásí něco málo přes 5 tisíc jedinců. I přesto, že odhady jsou dle Vlády ČR vyšší v rozmezí 150 000 až 300 000 jedinců² (Navrátil 2003). Faktory, které ovlivňují životní podmínky Romů v České republice a jejich vztahy s většinovou společností jsou například jejich mobilita, nebo jejich přijetí, jako etnické, národnostní menšiny. Romové patří mezi nezranitelnější skupiny postižené řadou rizikových faktorů, které vedou k nahromadění handicapů (nízká kvalifikace, nízké vzdělání, dlouhodobé vyloučení z trhu práce či nízká úroveň sociálních schopností). Souhra výše uvedených faktorů vede Romy do kruhu mechanismů, které způsobují jejich sociální vyloučení (Sirovátka 2004; Mareš 2004).

2.1 Sociální vyloučení

Česká společnost se po roce 1989 změnila a začaly se objevovat nerovnosti mezi jedinci, které se odrážely především v sociální sféře života. Na základě sociální prostorové odlišnosti vznikají místa či čtvrtě, která nejsou výnosná a vyznačují se špatnou dostupností, infrastrukturou a jistou zanedbaností. Tato místa jsou nám známá jako sociálně vyloučené lokality a žijí zde převážně lidé s nízkými příjmy a mnohdy závislí na sociální podpoře státu (Nekorjak, Suralová, and Vomastková 2011).

Ve většině zemí EU a v České republice nevyjímaje, je tématem číslo jedna sociální politiky boj proti sociálnímu vyloučení. Koncept sociální exkluze nahradil dřívější pojem „chudoba“. Je pravdou, že oběti tohoto jevu jsou pravděpodobně chudší a vyloučení z trhu práce. Pravděpodobněji budou žít v zanedbatelných podmínkách. Jsou však konfrontováni zejména s omezením své osobní svobody a mají překážky v účasti na jejich politickém, kulturním a společenském životě. Existují tři způsoby řešení problémů sociálního vyloučení:

---

² <https://www.vlada.cz/cz/ppov/rnm/mensiny/romska-narodnostni-mensina-16149/>, online 17. 05. 2020

integrace vyloučených, předcházení sociální segregaci a plnění jejich základních práv (Šimíková and Vašečka 2004; Sirovátka 2004; Mareš 2004).

Sociální vyloučení můžeme formulovat jako stav, kdy člověk nebo skupina jedinců nedisponují zdroji, které by jim umožňovali získání životní úrovně, která je považovaná v majoritní společnosti za vhodnou. Sociální exkluze ztěžuje jedincům či skupinám získání možností a zdrojů, které by jim napomohli se podílet na politickém, sociálním či ekonomickém životě dané společnosti, ve které žijí (Davidová 2010).

Nejvíce ohroženou skupinou sociálním vyloučením jsou etnické menšiny. Být součástí etnické menšiny/skupiny je vnímané jako zřetelně rizikový činitel. Příslušníci etnických minorit mohou mít jiné kulturní zvyklosti, hodnoty a nižší socioekonomické postavení od majoritní společnosti a tím jsou ovlivněny jejich schopnosti a možnosti se integrovat do společnosti. Jedinci, kteří jsou v nepříznivé sociální situaci a pobývají dlouhodobě v „sociokulturním znevýhodňujícím prostředí“ získají odlišné priority, a to například v přístup k bydlení, lékařské péči, ke vzdělání a mnoho dalších. K sociální exkluzi Romů neodmyslitelně patří i existence sociálně vyloučených lokalit neboli tzv. prostorová segregace (Davidová 2010; Moravec 2006).

2.2 Prostorová segregace

V České republice se nachází sociálně vyloučené lokality či „ghetta“, která se vyznačují velkým podílem romské menšiny. Po roce 1989 a s nástupem demokracie přichází změna ekonomiky a s tím i spojená restituce a privatizace bytových jednotek. Pro Romy vznikla v oblasti bydlení nepříznivá situace. Byly jim ukončeny původní nájemní smlouvy a v lepším případě s nimi za velice nevýhodných podmínek majitelé bytu sepsali smlouvy nové, a to na dobu určitou. V těch horších scénářích přišli Romové o bydlení zcela. Vzhledem k malému všeobecnému přehledu a neznalosti právních předpisů, se neodkázali orientovat v oblasti jejich práv a možností a nebyl tu ani nikdo kdo by jim v tu dobu byl schopen pomoci. Dříve nebo později byli tedy nuceni tyto

byty opustit a přestěhovat se do sociálně vyloučených lokalit. Vzhledem k tomu nyní Romové žijí v nízkých kategoriích bytů, a také se setkávají se zcela špatnými nájemními smlouvami a přelidněním bytů (2,4 osob na pokoj) (Šimíková and Vašečka 2004; Navrátil 2003).

Sociálně vyloučené lokality jsou typické tím, že mají nízkou dostupnost městské hromadné dopravy a dalších služeb, či špatné hygienické podmínky. Příslušníci romské menšiny bydlí především ve starých bytových jednotkách, pavlačových domech či na ubytovnách. U romské menšiny se také nejčastěji potkáme s termínem „obchod s chudobou“, což znamená, že nájemníci platí vysoké nájemné, které ale neodpovídají vybavenosti bytu. Vlastníci takových bytů vydělávají na chudobě těchto lidí. Konec komunistického režimu přinesl romské menšině ztrátu sociálních jistot, které jsou pro ně nyní nedosažitelné (Šimíková and Vašečka 2004; Moravec 2006).

2.3 Vyloučení z trhu práce

Postavení na trhu práce je jedním z hlavních činitelů při inkluzi menšin do společnosti. Prosperující se začlenění na trhu práce je vždy spjata s hmotným bohatstvím jak jednotlivých občanů, tak i rodin, což ovlivňuje rozsáhlejší účast na životě společnosti, ve které žijí. Součástí hmotného bohatství a uplatnění na trhu práce je i socioekonomický status, který je v ČR u romských menšin podstatně nižší než u většinové populace. Romská menšina je typická nezaměstnaností, a to především dlouhodobou a cyklickou. Kvůli nezaměstnanosti se romská menšina ocitá v nekonečném kruhu, jelikož nezaměstnanost způsobuje chudobu a ta zase ovlivňuje vznik nemocí, a když je jedinec nemocný nemůže se uplatnit na trhu práce (Šimíková and Vašečka 2004; Sirovátka 2004).

Marginalizovaná pozice romské menšiny v ČR na trhu práce má několik faktorů. Nízká kvalifikace, diskriminace z důvodu příslušnosti k danému etniku, předsudky ze strany zaměstnavatele a mnoho dalších. Romové se neseťkávají jen s diskriminací na trhu práce, ale i v jiných oblastech. I když se Česká

republika snaží problémy se znevýhodňováním romské menšiny eliminovat, tak je jen málo nástrojů k pomoci a následnému prokázání takové diskriminace. Diskriminace na trhu práce se může projevovat několika formami a to například: neadekvátní finanční ohodnocení za provedenou práci, nepřiměřené rozdílné platové podmínky u romských a neromských zaměstnanců a v neposlední řadě rozdíl v lukrativnosti zadaných pracovních úkolů. Romové často dostávají přidělenou práci, kterou by jiný běžný zaměstnanec odmítal vykonávat. Zaměstnavatel takto činí často z xenofobních důvodů, či předsudků, které souvisí údajně se špatnou pracovní morálkou Romů (Navrátil 2003; Hůlová and Steiner 2006).

Jedním z mála způsobů jak se Romové, a to především muži, mohou uplatnit na trhu práce je na základě sezonního zaměstnání, které je ale ve sféře šedé ekonomiky. Osoba pracující „na černo“ není ale zákonem dostatečně chráněna a může dojít k tzv. vykořisťování. Zaměstnanec nemá záruku, že mu bude vplacena mzda, může dojít porušování pracovní doby, zaměstnavatel mu neplatí sociální pojištění apod. Práce na černo je ilegální, obtížně postižitelná a prokazatelná. Na druhou stranu má práce ve sféře šedé ekonomiky i svoje výhody, jelikož „zaměstnanec“ může současně pobírat sociální dávky, může se vyhnout exekuci mzdy, neplatit odvody a v důsledku tak mít vyšší měsíční příjem (Šimíková and Vašečka 2004; Hůlová and Steiner 2006).

Dle zprávy Světové banky a vlády České republiky (2008) považuje za největší problém u Romů ne nezaměstnanost, ale vyloučení a neúčast na pracovním trhu. Mnoho Romů, kteří žádali o práci, se setkali odmítnutím, a to některé jedince demotivovalo tak, že rezignovali na uplatnění se na trhu práce. Většina Romů má krátkodobé zaměstnání, které je charakteristické vysokou fluktuací, nestabilitou, nízkou mzdou a také s odlišnými pracovními podmínkami. Nejčastěji pracují Romové jako nekvalifikovaní dělníci na

stavbách a ve fabrikách. Česká republika by se měla více podílet na uplatnění trhu romské menšiny a podporovat je.³

Romové se nesetkávají pouze se sociálním vyloučením, ale mohou se setkat i s vyloučením kulturním, což znamená, že jsou jedinci či společenství odepřena práva účastnit se kultury dané společnosti, ve které žijí a sdílet tak její kulturní kapitál, hodnoty a normy (Mareš 2006).

---

³ <http://www.documents.worldbank.org/curated/en/844291468193772025/text/46120-CZECHPUBLIC-LANG-CZ-ROM-2.txt>,online 12. 04. 2020.

3 KULTURNÍ KAPITÁL

Teorii kulturního kapitálu formoval francouzský sociolog Pierre Bourdieu (1986). Jsou to dovednosti a znalosti, které si každá osoba ve svém přirozeném, rodinném prostředí osvojí, přičemž kulturní kapitál:

„Existuje ve třech formách: jako vtělený, objektivizovaný, a institucionalizovaný. Vtělený kulturní kapitál jsou intelektuální a tělesné dispozice člověka, získané v průběhu socializace. Objektivizovaný kulturní kapitál jsou kulturní artefakty, například obrazy, knihy, sochy, fotografie, jež se v domácnosti používají. Institucionalizovaný kulturní kapitál jsou akademické tituly a vědecké hodnosti“ (Bourdieu 1986, dle Katrňák 2004, str. 42).

Kulturní kapitál je dán každé osobě a s ní jsou spojené individuální názory a chování. Kulturní kapitál nejde ztratit, a ani nemůžeme být někým jiným o svůj kulturní kapitál připraveni. Můžeme ho stále obnovovat a množit, ale hraje v tom klíčovou roli postavení ve společnosti, v níž daný jedinec žije (Katrňák 2004).

S kulturním kapitálem souvisí koncept habitus. Ten se projevuje jednáním každého jedince a je ovlivněn nejen kulturním, ale i jinými formy kapitálu. Habitus můžeme definovat jako soubor osobitých dispozic, dle kterých myslíme, vnímáme a jednáme daným způsobem v každodenním životě (Růžička and Vašát 2011). Habitus není vrozený, ale získaný v průběhu socializace. Projevuje se jednáním, které je z většiny neintencionální, což znamená, že si ani neuvědomujeme, že tak jednáme. Každá sociální skupina, každý jedinec disponuje odlišným habitusem (Bourdieu 1998).

Děti, které pocházejí z vyšších společenských poměrů, častěji disponují „vhodným“ kulturním kapitálem a snadněji si osvojují v dalším procesu výchovy kulturní vědomosti a jazykové vloh, které stojí za jejich školními úspěchy. Tyto znalosti škola, potažmo společnost, oceňuje a oni tak dosahují lepších výsledků a lepšího společenského postavení než děti z nižších společenských vrstev. Hlavní funkci v získání kulturního kapitálu podle Bourdieuho (1998) je tedy

vzdělání, které by mělo být přístupné pro všechny, tedy pro děti, které již disponují kulturním kapitálem, který získaly výchovou rodičů, a jsou tak ve vzdělávacích institucích zvýhodňovány. Tak i pro děti, které jsou sociálně vyloučené a pocházejí z nižších sociálních tříd, jsou školským systémem znevýhodněny a dochází tím k reprodukci sociálních nerovností. Vzdělanostní aspirace těchto dětí jsou omezeny nejen kulturním kapitálem rodiny, ale též ekonomickým kapitálem, stejně tak jako dalšími formami kapitálů. Vzdělání dítěte je tak v důsledku výsledkem sociálních, kulturních a ekonomických zdrojů, kterými rodina disponuje a které jsou společností oceňované (Katrňák 2004).

Pokud rodiče mají vyšší vzdělání než základní, je velmi pravděpodobné, že jejich děti též budou mít vyšší vzdělání a naopak. Z generace na generaci se nepředává pouze kapitál ekonomický, ale také kulturní. Děti jsou tedy ovlivněny sociální strukturou společnosti a není jednoduché se z těchto struktur vymanit. Pokud dítě pochází ze sociálně slabší rodiny, je možné, že ho školní prostředí označí jako „nenadané“ a bude pokračovat ve stopách svých rodičů (Kaleja 2011; Katrňák 2004).

3.1 Vzdělání Romů

Vzdělání jde ruku v ruce s uplatněním se na trhu práce a můžeme ho považovat za jeden z nejdůležitějších faktorů inkluze Romů do společnosti. Vzdělávání romských dětí v České republice je ovlivněno několika okolnostmi: chudobou, jazykovou bariérou, porody v nízkém věku ženy, kulturním kapitálem apod. Romské děti byly v minulosti nejčastěji zařazovány do „zvláštních“ škol, kde se pracovalo s předpokladem, že primární skupina, tedy rodina, předurčila dítěti nízký intelekt a s tím spojené zhoršené výsledky a výstupy ve vzdělávání (Navrátil 2003; Kaleja 2011).

V posledních letech se vzdělávací systém České republiky stal terčem kritiky, a to z důvodu segregáčního směřování českého vzdělávacího systému. Zásadní znak segregace v oblasti vzdělání je neúměrné zařazování velkého

počtu romských dětí do základních škol se speciálními potřebami žáka (bývalé školy zvláštní). Jde o školy, kde je snížena vzdělávací úroveň a rychlost výuky je zřetelně pomalejší. V České republice se tento problém dostal do popředí v roce 2000 díky rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva v soudním procesu nazvaném „Věc D. H. a ostatní proti České republice“.⁴ V tomto procesu žalovalo Českou republiku 18 Romů z Ostravy, kteří byli v dětství umístěni do tehdejších zvláštních škol, a to na základě připsaného „etnického“ původu (Nekorjak, Suralová, and Vomastková 2011).

V důsledku rozsudku, který dal za pravdu stěžovatelům, v roce 2005 Česká republika mj. změnila školské zákony, zrušila zvláštní školy a byly zřízené základní školy praktické, dnes již základní školy se speciálními potřebami žáka. Nicméně došlo pouze k formální změně tohoto zákona, nikoliv ke změně v praktické rovině, a i nadále byli romští žáci ve velkém počtu zařazováni do tehdejších již základních škol praktických. Proto v listopadu roku 2007 oznámil Velký senát Evropského soudu pro lidská práva nařízení, dle něhož je automatické umisťování romských žáků do nynějších základních škol se speciálními potřebami žáka diskriminační jednání. Česká republika a ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR (MŠMT) akceptovali důvody Velkého senátu a přistoupili ke změnám. Na základě závěrů byl vypracován tzv. Národní akční plán ČR pro inkluzivní vzdělávání (Nekorjak, Suralová, and Vomastková 2011), jehož implementace stále probíhá, stejně tak jako další procesy a změny v přístupu k žákům se speciálními potřebami (Nekorjak, Suralová, and Vomastková 2011).

Na základě sčítání lidu z roku 2011 se k romské národnosti přihlásilo 5 135 Romů. Díky těmto záznamům můžeme procentuálně formulovat výsledky, které se vztahují k romské menšině a jejich vzdělání. 42,51 % absolvovalo základní vzdělání vč. neukončeného, 10,61 % absolvovalo učební obor bez maturity, 6,15 % mělo úplné střední vzdělání s maturitou, 0,51 % úspěšně ukončilo tzv. nástavbu, 0,6 % absolvovalo vyšší odborné vzdělání, 6,95 %

---

⁴ http://www.errc.org/uploads/upload_en/file/02/D0/m000002D0.pdf., online 30. 04. 2020

Romů dosáhli vysokoškolského vzdělání, 5,41 % Romů nemělo vzdělání žádné a 4,27 % bylo nezjištěno.⁵

V současné době, tedy v době inkluze a integrace, by se situace ve vzdělávání romské menšiny měla změnit. Všem by měly být dány rovné šance na vzdělání. Představa ideálního stavu ve vzdělání dětí by měla vypadat následovně: Není určující, zdali patří dítě k určité menšině, vyznává určité náboženství či má jiný způsob výchovy. Pokud začne jedinec selhávat v běžném proudu vzdělávání, je na základě žádosti školy a zákonného zástupce vyšetřen odborným poradenským zařízením a ve spolupráci odborníků (klinický psycholog, klinický logoped aj.) je naplánován způsob dalšího vzdělávání (Šimíková and Vašečka 2004; Kaleja 2009).

V dnešní době se nejčastěji přistupuje k modelu, kdy je žák vzděláván i nadále ve své „kmenové“ třídě a na základě doporučení ke vzdělání poradenského zařízení je vypracován individuální vzdělávací plán, na jehož základě žák poté pracuje. Často je mu také doporučena pomoc asistenta pedagoga, který je ve třídě sdílený, tedy je k dispozici více dětem. Zkušenosti pedagogů hovoří ale o problému, který může vyvstat zejména z důvodu náročnosti vzdělávání celého třídního kolektivu jako celku. Na učitele je kladen vysoký nárok přípravy a zapojení všech žáků do vzdělávání. Při vysokém počtu studentů ve třídě (běžně 30 dětí) se jeden pedagog s asistentem pedagoga dokážou jen s vysokým nasazením adekvátně a individuálně věnovat dítěti se speciálními vzdělávacími potřebami, jako ve třídě, nebo škole tomu výhradně určené. Je to však jedna z nejlepších a nejefektivnějších možností vzdělávání (č. 561/2004 Sb. 2004; Kaleja 2011).

Pokud přeci jen žák není schopen pracovat ve větším třídním kolektivu, brání mu například nízká koncentrace pozornosti, nebo její lehká odklonitelnost, může se po dohodě se zákonným zástupcem, výchovným radcem, případně školním psychologem a školním metodikem prevence školy přistoupit na

---

⁵ <https://www.czso.cz/staticke/data/2000013/CR/SPCR154.pdf>, online 09. 03. 2020.

možnost přeřazení dítěte do tzv. vyrovnávací třídy, tedy třídy, která je součástí kmenové školy, zřízené podle školského zákona 561/2004 sb. § 16, kde probíhá vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami v menším kolektivu dětí. Péče o takové žáky je výjimečná zejména v individuálním přístupu. Speciální pedagog se za pomoci asistenta pedagoga snaží na základě plánu pedagogické podpory jedince rozvíjet ve všech oblastech, kde žák selhává. V těchto třídách je tedy jednou z priorit úprava počtu žáků ve třídě a tím se také zvyšuje možnost lepšího individuálnějšího přístupu k dítěti. Jeho osobnostní rozvoj je zde většinou lepší, dítě získává sebevědomí, neodlišuje se výrazně od ostatních spolužáků a navýšení časového limitu k dokončení zadaných úkolů v něm vyvolává pocit klidu, který v běžné třídě, kde jsou všichni žáci většinou rychlejší, nemusí zažít. Je to však v každém případě velice individuální a právě rozhodnutí zákonného zástupce ve spolupráci s učitelem a ostatními složkami ve vzdělávání je jedním z nejdůležitějších kroků (č. 561/2004 Sb. 2004; Kaleja 2009).

Další z možností vzdělávání žáka, který selhává v běžném typu základní školy, je právě vzdělávání ve škole dříve označované jako zvláštní, poté školy praktické a speciální, nyní základní školy určené pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami zřízené dle školského zákona § 16. Do těchto škol nelze jedince zařadit na základě individuálního uvážení. Je nutné doporučení poradenského zařízení, a to buďto speciálně pedagogickým centrem či pedagogicko - psychologickou poradnou. Na základě tohoto doporučení, které vychází z vyšetření několika odborníků, obdrží zákonný zástupce doporučení ke vzdělávání a je čistě v jeho kompetenci rozhodnout se jaký způsob vzdělání zvolí. Vždy se vychází z jednoduchého algoritmu: vše ve prospěch dítěte. Stupeň podpory je pro toto rozhodnutí určující. Žák může pracovat dle individuálního vzdělávacího plánu, za podpory asistenta pedagoga a je možné také zařazení do třídy se sníženým počtem žáků či speciálním pracovním místem či podmínkami (č. 561/2004 Sb. 2004; Kaleja 2009).

Dle Sirovátky (2004) je jedním z největších problémů vzdělání chudoba a jazyková bariéra dětí. Jazyk nám přináší informace a je pro nás komunikačním

kanálem, ale také nám ukazuje kulturu, ve které žijeme. Pro romské děti je škola instituce, která má vysoký práh a ne vždy je pro ně jednoduché tento práh zvládnout (Navrátil 2003; Sirovátka 2004). Důležité je u romských žáků podporovat jejich sebevědomí a správně je ke vzdělání motivovat. Vzdělávací instituce by v neposlední řadě měli romské děti učit, jak se správně rozhodovat a řešit své problémy (Balvín 2008).

4 NÍZKOPRAHOVÁ ZAŘÍZENÍ PRO DĚTI A MLÁDEŽ

Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež (NZDM) je sociální služba, která je legislativně ukotvena v zákoně č. 108/2006 Sb. NZDM je služba sociální prevence, což znamená, že se snaží snížit rizika vyplývající ze sociálního vyloučení a zabránit vzniku deviantního chování a jeho následného šíření. Tato sociální služba se věnuje především romským dětem, rizikové mládeži a dětem v nepříznivé sociální situaci. V České republice je dle MPSV a České asociace streetwork z roku 2019 evidováno 256 nízkoprahových zařízení pro děti a mládež⁶ (Zemanová and Dolejš 2015; Štefková and Dolejš 2016).

Cílovou skupinou NZDM jsou děti a mladiství ve věku od 6 do 26 let, kteří jsou svým sociálním způsobem života ohroženi. Svým chováním a způsobem života neohrožují jenom sami sebe, ale v důsledcích mohou ohrozit i širší společnost. Jedinci, kteří navštěvují nízkoprahové zařízení pro děti a mládež se často potýkají s problémy vyplývající z dospívání a zkoušení nových věcí a to například: záškoláctví, drobné krádeže, zkoušejí nebo užívají návykové látky (marihuana, tabák), holdují tvrdému alkoholu a další. Majoritní společnost to označuje jako sociálně nežádoucí jevy (Zemanová and Dolejš 2015; Štefková and Dolejš 2016).

Dnešní svět přináší mladým lidem nekonečné možnosti seberealizace a příležitosti jak žít, ale na druhé straně je dnešní svět založen na individualitě a samostatnosti bez institucionálních podpor. Dnešní mládež se v těchto situacích špatně orientuje a není jim dána dostatečná zpětná vazba od společnosti (Svoboda 2009).

NZDM se snaží snížit riziko nežádoucího a chybného chování a jednání klientů. Seznamuje je srozumitelně s jejich sociální situací, ve které se nachází a utváří jim určité možnosti a alternativy pomoci v jejich často nepříznivých

---

⁶ <https://www.streetwork.cz/archiv/clanky/detail/3101/vyvoj-sluzby-nzdm-v-ceske-republice-a-vize-nzdm-2030>, online 06. 04. 2020.

sociálních situacích, čímž zlepšují hodnotu jejich života⁷ (Zemanová and Dolejš 2015). Posláním nízkoprahových zařízení pro děti a mládež je předávat jim informace, tak aby jim porozuměli, umět jim poskytnout nejen odbornou pomoc a napomáhat jim v nepříznivé sociální situaci, ve které žijí. Klienti se v NZDM učí trávit svůj volný čas smysluplně, anebo mohou s pracovníky klubu řešit své aktuální otázky a problémy. NZDM usiluje o zprostředkování kontaktu se sociální normou, danou naší společností. Nízkoprahové kluby poskytují klientům služby:

„výchovné, vzdělávací a aktivizační služby, zprostředkovávají kontakt se společenským prostředím, sociálně terapeutické činnosti a pomáhají při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí“ (Zemanová and Dolejš 2015; Štefková and Dolejš 2016).

Termínem nízkoprahovost můžeme rozumět, že dochází k odstranění překážek, které by mohly bránit ve vyhledání a navštěvování nízkoprahových zařízení pro děti a mládež. Tyto služby jsou tedy časově i místně dostupné cílové skupině, jsou bezplatné, dobrovolné a záleží jen na klientovi, co z nabídky zařízení využije. Klient nemá povinnost sdělovat pracovníkům své osobní údaje – může zůstat v anonymitě a úkolem pracovníků je vytvářet bezpečné prostředí jak pro sebe, tak zejména právě pro klienty (Herzog, Syrový, and Zimmermannová 2006; Zemanová and Dolejš 2015).

Mimoškolní aktivity jsou podstatné pro vývoj každého dítěte, mohou omezit rozsah záškoláctví a napomocť dětem trávit smysluplně svůj volný čas. A to buď aktivními činnostmi, například sportem či zájmovým kroužkem, anebo pasivně, a to například sledováním televize, hraním počítačových her nebo surfováním na internetu a sociálních sítí. Dnešní mladí lidé svůj volný čas nejčastěji využívají pasivním způsobem, a to sledováním medií, relaxováním a setkáváním s přáteli (Svoboda 2009). V ideálním případě by měl pracovník NZDM klientům nabídnout jinou alternativu těchto činností a aktivně je zapojit

---

⁷ <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006108?text=slu%C5%BEby+soci%C3%A1ln%C3%AD+prevence>, online 06. 04. 2020.

do procesu sebe-rozvoje. Sebe-rozvojem se rozumí veškerá činnost, která by pomohla jedinci v rozvoji sociálním. Vzhledem k věkovému složení osob, které NZDM mohou navštěvovat, se zde často zaměstnanci společně s klienty zabývají také otázkou dalšího, následného vzdělávání a uplatnění se na trhu práce, a proto se často sociální pracovníci ujímají role poradců. Jsou nápomocni ve volbě té správné školy a následném uplatnění se na trhu práce (Zemanová and Dolejš 2015).

4.1 NZDM a kulturní kapitál

NZDM je jedna z možností mimoškolních aktivit určena především pro děti a mládež, kteří jsou v nepříznivé sociální situaci a zejména z finančních důvodů se nemůžou účastnit institucionalizované formy trávení volného času. NZDM by nemělo být ale jen místo, kde se klienti učí trávit smysluplně svůj volný čas, ale především by si měli osvojit určité dovednosti a schopnosti, které ve svém primárním sociálním prostředí nemohou získat a nemohou jich dosáhnout (Zemanová and Dolejš 2015).

NZDM se snaží klientům tedy předávat formy kulturního kapitálu, které by jim mohly pomoci při inkluzi do společnosti, a to na základě kontaktní činnosti sociálních pracovníků. Zaměstnanci NZDM by měli klienty učit verbálními dovednostem, motivovat je ke vzdělání, dávat jim zpětnou vazbu v těchto záležitostech a v neposlední řadě jim předávat všeobecné znalosti, které jim mohou pomoci k inkluzi do majoritní společnosti. Na základě této činnosti mohou tedy získat i další podoby kulturního kapitálu a snadněji se tak začlenit do společnosti (Zemanová and Dolejš 2015).

5 CÍL VÝZKUMU A ZKOUMANÝ TERÉN

Jak bylo nastíněno v úvodu, cílem mého výzkumu je interpretace poznatků z rozhovoru s klienty NZDM Vzducholod', kteří jsou v nepříznivé sociální situaci, a hlásí se k romské „národnosti“. Z odpovědí má být zřejmé, zda-li zkoumaná populace vnímá NZDM jako zařízení, které jim může být nápomocné k snazšímu začlenění se do majoritní společnosti.

NZDM Vzducholod' je součástí Salesiánského střediska mládeže – domu dětí a mládeže Plzeň. Salesiánský přístup vychází z pedagogiky, kterou formuloval v 19. století Don Bosco. Jeho styl práce s mládeží přebírají nejen dnešní salesiáni, ale i jejich kolegové a připravují tak děti a dospívající na jejich cestu životem.⁸

Nízkoprahový klub Vzducholod' je zaměřený na mladého člověka ve věku 11 až 19 let, který je v nepříznivé sociální situaci a je ohrožen rizikovým chováním. NZDM Vzducholod' se těmto mladým lidem snaží pomoc při řešení jejich problémů vyplívající z dospívání, a to např. pomocí kontaktní práce, doučováním, volnočasovými aktivitami, workshopy, besedami, individuálního plánování, poradenstvím, zprostředkování dalších služeb, informačním servisem, ale třeba také výlety.⁹

NZDM Vzducholod' má tři základní přístupy. Prvním z nich je nízkoprahovost, klub je tedy bezplatný a je místně i časově dostupný cílové skupině. Poté je to individuální přístup, což znamená, že pracovník NZDM Vzducholod' uznává osobitost každého klienta a podporuje ho v jeho rozhodování. A posledním je salesiánský přístup, který stojí na třech základních myšlenkách, což je rozum, víra a laskavost.¹⁰

Praktická část práce se snaží na základě polo-strukturovaných rozhovorů zjistit, jak zkoumaná populace přistupuje ke vzdělávacím institucím, respektive

---

⁸ <https://www.sdbplzen.cz/klub-vzducholod>, online 29. 02. 2020.

⁹ <https://www.sdbplzen.cz/klub-vzducholod>, online 29. 02. 2020.

¹⁰ <https://www.sdbplzen.cz/klub-vzducholod>, online 29. 02. 2020.

jakým způsobem interpretuje ve svých odpovědích inkluzi do majoritní společnosti a jak jim v tom přispívá NZDM Vzducholod'.

5.1 Metodologie výzkumu

Jako metoda výzkumu byl zvolen kvalitativní výzkum za použití polo-strukturovaného rozhovoru. Polo-strukturovaný rozhovor je dialog mezi dvěma nebo více osobami. Tazatel má předem přípravné otázky, u kterých nemusí dodržovat pořadí a pokud je potřeba tak otázky rozšíří. Musí mít však znalost daného tématu, aby věděl na co se ptát respondenta (Hendl 2005).

Osnova rozhovoru, kterou jsem si předem sestavila, vycházela z mých vlastních zkušeností, jelikož v nízkoprahovém zařízení pro děti a mládež Vzducholod' pracuji více než rok, dále z konzultací s mými kolegy a v neposlední řadě z nastudované odborné literatury.

Rozhovor obsahoval třicet osm příkladů možných otázek rozdělených do tří tematických okruhů. První okruh otázek se dotýkal tématu rodiny, etnicity/identity a sociální situace, druhým okruhem byla škola a poslední okruh se věnoval samotnému klubu Vzducholod'. Respondenty jsem na začátku seznámila s tím, že si rozhovory budu nahrávat. Všichni si toho byli vědomi a plně souhlasili.

Rozhovory probíhaly individuálně mimo NZDM, a to z důvodu většího klidu a soustředění se na rozhovor. V klubu Vzducholod' je na soukromé rozhovory určena tzv. kontaktní místnost, ve které ale i tak člověk slyší vše, co se na klubu děje, což by respondenta rušilo a nesoustředil by se. Proto po domluvě a se souhlasem vedení mohly rozhovory probíhat v kavárně. Rozhovory trvaly přibližně 45–60 minut.

Ke konstrukci vzorku byl použit účelový výběr klientů NZDM Vzducholod' ve věkové kategorii 12–15 let. Celkem se jednalo o šest klientů NZDM Vzducholod', z toho tři chlapce a tři dívky, aby byl výzkum genderově vyvážený (viz tab. 1 – Seznam respondentů).

Analýza získaných dat z rozhovorů byla provedena na základě tematické analýzy a otevřeného kódování. Otevřené kódování je postup, při kterém začneme zkoumat, porovnávat, kategorizovat a konceptualizovat data. Prvním krokem je v textu zvýraznit důležité pasáže a komponovat poznámky, dále vypracovat hlavní aktuální kategorie, kódovat dostupná data pomocí hlavních kategorií, určovat podkategorie a na závěr je analýza dat založena na shrnutí kategoriích a prezentaci výsledků (Kuckartz 2014).

Tab. 1 – Seznam respondentů

Jméno¹¹	Pohlaví	Věk	Identita¹²
Pavel	muž	15 let	Romská (Slovenská)
Dominik	muž	14 let	Romská (Slovenská)
Martin	muž	12 let	Romská (Slovenská)
Ilona	žena	15 let	Romská (Česká)
Bára	žena	14 let	Romská (Česká)
Simona	žena	13 let	Romská (Česká)

Zdroj: autorka.

¹¹ Jde o pseudonymy respondentů.

¹² V této práci využívám princip sebeidentifikace se s danou identitou.

6 VÝSLEDKY VÝZKUMU A JEJICH INTERPRETACE

Následující kapitoly jsou věnované výsledkům výzkumu a interpretace získaných odpovědí od respondentů, které byly zaznamenány na diktafon a posléze převedeny do písemné podoby. Analýza rozhovorů vedla k tomu, že se určila jednotlivá témata, která jsou níže podrobněji vysvětlena a zaměřují se na interpretaci toho, jak respondenti přistupují k sociálně aktivizačním službám, mezi které patří nízkoprahové zařízení pro děti a mládež Vzducholod', včetně motivací k navštěvování těchto služeb. A v neposlední řadě, jak přistupují ke vzdělávacím institucím, životním cílům, rodině, sociální situaci, příslušnosti k etnické skupině, předsudkům a závislostem.

6.1 Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež Vzducholod'

NZDM je služba sociální prevence, kterou nejčastěji navštěvují děti a mladiství, kteří jsou ohroženi nepříznivou sociální situací a řeší své problémy vyplývající z dospívání. Klienti NZDM jsou často majoritní společností označováni, jako riziková mládež, což v praxi znamená, že tito jedinci mají velkou absenci ve škole, nebo experimentují s návykovými látkami (tabák, marihuana, alkohol). Každé NZDM má své pravidla, ve kterých se klienti učí fungovat a hlavním principem každého NZDM je nízkoprahovost, což znamená, že jsou tyto kluby přizpůsobeny cílové skupině, jsou místem i časem dostupné, bezplatné, anonymní a dobrovolné (Zemanová and Dolejš 2015). NZDM Vzducholod' je určena pro klienty od 11 do 19 let a mohou jí navštěvovat děti z různých sociálních vrstev. NZDM Vzducholod' se snaží zlepšit kvalitu jejich života a vytvářet takové podmínky, které by jim napomohli k začlenění se do majoritní společnosti. Toto téma shrnuje význam tohoto zařízení pro romskou mládež, a jak se dozvídají o její existenci.

Většina respondentů odpověděli, že se o existenci NZDM Vzducholod' dozvěděli od svých přátel:

„To mi řekl kámoš Ronaldo ve škole, že sem chodí a tak jsem sem začala chodit taky. Jsem tady tak třikrát do týdne. Takže často jdeme sem prostě s kamarády. Do Vzducholodi chodíme my, naše parta, lidi z Petrohradu, chodí sem jak Češi, tak Romové. Je tady hodně pravidel. Musíš poslouchat pracovníky, neměl by si mluvit sprostě a nesmíš pouštět rasistický písničky. Nízkoprahové zařízení znamená, že sem můžou všichni a je to zdarma.“ (Bára)

„O Vzducholodi mi řekl kamarád v Pixle, že je prý na Petrohradě podobný klub jako Pixla. Tak jsem sem začal chodit. Já sem chodím každý den, hned ve tři jsem tady. Tak lidi sem chodí tak na půl mladý Češi a Romové, ale asi víc Romové. Musíš taky dodržovat pravidla, zapisovat si odchody když jdeš ven třeba nebo když kazíš hru kulečnicku, máš stopku na kulečnick. Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež znamená, že sem můžou chodit mladí lidé.“ (Dominik)

Klienti, kteří NZDM navštěvují si často ani neuvědomují své prvotní pohnutky, proč tam chodí. Jednou z jejich hlavních motivací je, že tráví smysluplněji svůj volný čas. Nejčastěji je to z důvodů, že rodiče nedisponují takovými financemi, aby jim mohli platit zájmový kroužek. Často jim rodiče nevěnují tolik času, kolik by potřebovali, jsou znuděné, není nikdo, kdo by jim jejich volný čas zorganizoval, mají nízké sebevědomí a v klubu mají své zázemí a mnoho dalšího. I když to často vypadá, že si klienti v NZDM jen „hrají“ není tomu úplně tak. Díky volnočasovým aktivitám, které NZDM nabízí, si pracovník s klientem utváří *vztah*. Vztah mezi Já – Ty je zásadní bod, díky kterému klient zažívá zájem o jeho osobu, o takového, jaký je. Ve vztahu vzniká důvěra a na jejím základě může pracovník klienta učit komunikovat, sdílet své názory atd.¹³ Co tedy vede respondenty a jakou mají motivaci k tomu, že NZDM Vzducholod' začali navštěvovat? Je to především z důvodů, že v NZDM je několik aktivit, jak trávit smysluplně svůj volný čas a to například pořádáním pravidelných turnajů, hraní her a mnoho dalšího.

Jedna z respondentek uvedla:

---

¹³https://www.archiv.streetwork.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=3121&comment=all&site=cas, online 12. 04. 2020.

„Začala jsem do Salesiánu (Vzducholod' pozn. autor) chodit, protože to mám kousek od baráku a chodí sem všichni kamarádi. Je to tady fajn, je tady sranda. Líbí se mi to prostředí. Cítím se tady dobře a můžu tady být sama sebou. Můžeme tady trávit volný čas, hrajeme fotbálek, kulečnick, nebo jsme na počítači, ten využívám nejvíc, kontroluju si tam emaily, kvůli brigádě.“ (Bára)

Další respondenti odpovídali obdobně:

„Je to tady dobrý, je tady sranda, všechno prostě. Pracovníci jsou suprový je to s nimi fajn. Ve Vzducholodi je nejlepší kulečnick a kulečnickové turnaje.“ (Dominik)

„Chodím do Vzducholodi, protože mě to tady baví. Kecáme tady společně, je to fajn. Když jsem ve Vzducholodi, tak si hlavně povídáme. Můžu být na FB, poslouchat romské písničky.“ (Ilona)

Pracovníci, kteří pracují v NZDM musí splňovat odbornou způsobilost k tomu, aby toto zaměstnání mohli vykonávat, a to buď jako sociální pracovník anebo pracovník v sociálních službách dle zákona 108/2006 sb. Pracovník by měl být rovnocenným partnerem klientů, kteří NZDM Vzducholod' navštěvují. Neměl by fungovat direktivním, normativním přístupem ke klientovi, neboť tento přístup zažívají klienti NZDM dennodenně ve většinové společnosti, především ve škole. Pracovník v NZDM by měl klienta přijímat bez předsudků a takového jaký je. Pracovníci NZDM Vzducholod' se tedy snaží navazovat a dále pěstovat kontakt s klienty a také je učí lépe se orientovat ve svém sociálním prostředí. Vytváří pro ně také prostředí, ve kterém v případě zájmu mohou řešit své aktuální otázky a problémy a především se je jim snaží předávat takové poznatky, které by jim měli pomoci při inkluzi do společnosti (Herzog, Surový, and Zimmermannová 2006; Zemanová and Dolejš 2015).

NZDM Vzducholod' je specifická tím, že v týmu pracovníků je vždy minimálně jeden salesián. Posláním salesiánů je nejen v České republice, ale i ve světě pomáhat mladým lidem a být jim na blízku v jejich životních situacích. Jde o to, aby se mladým lidem život vydařil, podpořili je na cestě dospívání.

Klienti v NZDM Vzducholod' mohou také dostat i odpovědi na otázky spojené s vírou a křesťanstvím.¹⁴

Klienti NZDM Vzducholod' popisují, jak vnímají práci sociálních pracovníků a jestli jim dokážou pomoc při řešení problémů vyplívající především na základě sociálního začlenění do majoritní společnosti. Respondenti vnímali pomoc od pracovníků především v oblasti školy a uplatnění se na trhu práce a uváděli:

„Když něco potřebuju, tak mluvím s pracovníky. Hodně mi pomáhá Vendy, pracovnice. Pomáhá mi hledat práci, brigádu. Napsala semnou životopis, založila email a tak. Ale je těžký si práci najít, jsem malý a oni mě kvůli tomu už několikrát odmítli.“ (Pavel)

„Stále si s pracovníky povídám, hodně s Jožkou (Salesián pozn. autor) ohledně víry, pracovníci jsou nejlepší. Pomáhají mi pořád, se školu, doučování, dělat referáty a projekty, dávají nám i rady. Ve Vzducholodi si můžu tisknout materiály do školy, vím, že se na ně můžu obrátit. Chtěl bych jako normální život, asi bych se zapojil i do voleb, ale mám slovenské občanství a to co se děje na Slovensku mě zajímá, v Česku mi to je jedno.“ (Dominik)

„S pracovníky kecáme pořád. Pracovníci mi hodně pomohli v tom zbavit se toho, abych tolik nepila. Dřív jsme pila každý den třeba pět piv, prostě musela jsem. Teď se napiju většinou na nějakých oslavách jinak ne. A teď vím, že když budu hledat práci, tak se na ně můžu obrátit. Chci si najít brigádu, šetřit si peníze a tak.“ (Ilona)

„Mluvím pořád s pracovníky. Pracovníci už mi několikrát pomohli, stačí, že se o tom s nimi můžu bavit. Víم, že když budu potřebovat tak mi pomůžou, poradí.“ (Simona)

6.2 Vzdělávací instituce

Vzdělávací instituce jsou soustavy škol, školských zařízení a jiné subjekty podílející se na vzdělávání a výchově osob. Jedná se tedy o vzdělávací systém, který nabízí žákům a studentům osvojení si vědomostí, dovedností a

---

¹⁴ <https://www.sdb.cz/kdo-jsme/>, <https://www.sdbplzen.cz/klub-vzducholod>, online 01. 05. 2020.

schopností v mnoha podobách. Základním prvkem a společným rysem vzdělávání by měla být vždy snaha o dosažení nejvyššího individuálního cíle vzdělání u každého jedince.¹⁵

Jak je již zmíněné v teoretické části, je důležité, aby pedagog romského žáka uměl zajmout, správně ho motivovat a výuka by neměla být stereotypní, ale zábavná. Pro žáka je dále důležité, aby mu byl pedagog nablízku, získali si vzájemnou důvěru a utvořili si tak mezi sebou vztah. Žáci potřebují vědět, že to, co dělají, do čeho vkládají své úsilí, má nějaký smysl a jako u každého dítěte je podstatné umět je ocenit. Obzvláště to platí pro ty, kteří jsou např. z důvodů připsané etnicity zařazováni do základních škol se speciálními potřebami a jsou tak vyselektováni nejen samotným školským zařízením, ale především pedagogy jako nenadané (Kaleja 2009). Většina mých respondentů, kteří sami sebe označovali za Romy, navštěvují nebo navštěvovali ZŠ Podmostní v Plzni, což je jedna ze základních škol se speciálními potřebami žáka.

Většina respondentů vnímá školní instituce jako nutnost, ke vzdělání jsou málo motivovaní a odpověděli:

„V létě jsem vyšla devátý ročník a chtěla jsem jít na kuchařku, už jsem tam měla i nastoupit, ale zapoměla jsem na to, že už je září a místo do školy jsem šla na brigádu, kam jsem chodila celé léto. A teď už do školy nechci, chodila jsem na ZŠ Podmostní, nikdy jsem s ničím problémem neměla, hodiny jsem měla vždycky všechny omluvený.“ (Ilona)

„Chodím na základní školu na Doubravce, Lazaretní 25, do sedmé třídy. Ve škole mi to moc, nejde, sice chodím na doučování, ale všechno zapomínám. Nebaví mě to, pokračovat už dál nechci. Ve škole jsem už nebyla asi dva měsíce a omluvenky si buď píšu sama anebo máma.“ (Simona).

„Chodil jsem na 16. ZŠ na Americké, kvůli problémům ve škole a neomluveným hodinám mám kurátora, ale jelikož mi hrozil pašák tak jsem odešel na ZŠ Podmostní. Chodím do šesté třídy a škola mně fakt nebaví. Učení mi docela jde, baví mě

---

¹⁵ <http://www.zakony.centrum.cz/skolsky-zakon/cast-1-paragraf-7>, online 16. 04. 2020.

angličtina. Teď na vysvědčení jsem měl jen jednu trojku, jinak dvojky a jednotky, ale na Podmostní byl měl dobrý známky každý, ta škola je pomalá.“ (Martin)

6.3 Životní cíl

Adolescenti mají často idealizované a nerealistické představy o pracovních rolích, o kterých sní. Kromě toho cíle aspirace jsou často mnohem vyšší, než je zaručeno vytrvalostí, úrovní dovedností a schopnosti jednotlivce. Dospívající jedinec je často přitahován k profesním cílům, kterých nelze vždy dosáhnout: modelka, herec/herečka, hudebník, astronaut, olympionik a další, většinou dětští „hrdinové“ (Erikson 1959).

Definice životního cíl je velice abstraktní záležitost. Každý jedinec má svůj životní cíl jiný. Jedná se o nejvyšší osobní cíl, kterého bychom chtěli v životě dosáhnout, prostřednictvím kterého plánujeme svou budoucnost. Motivace jít si za svým vlastním snem – cílem, je velice důležitým mezníkem jejich života. Často se hovoří o problematice příliš brzkého rozhodování o tom, čím by chtěl člověk v životě být, čeho by chtěl dosáhnout. Pokud se správně zvolí způsob nalézání cesty, může se jedinec úspěšně již ve 14 letech, tedy věku, který je v našem školském systému určující pro další zaměření a profesní vymezení člověka, rozhodnout.

Životní sen vypovídá o tom, čeho by respondenti chtěli v životě dosáhnout, zdali vůbec nějaký sen mají, k čemuž se respondenti stavěli následovně:

„Jako malý kluk jsem chtěl být doktorem anebo policajtem. Pak jsem chtěl jít studovat na zedníka, ale měl bych strach z těch závěrečných zkoušek, to bych asi stejně nedal. Anebo bych chtěl být zpěvákem a zpívat romské písničky. Teď už studovat ani nechci, chtěl bych si najít brigádu, chtěl bych dělat toho zedníka no a být jako můj táta.“ (Pavel)

„Chci si najít brigádu. Asi jako každý dítě jsem měla nějaký sen, ale už nevím jaký.“ (Bára)

„Chtěl bych jít na kuchaře, ale nevím, jestli ještě tři roky vydržím ve škole. Asi to půjdu zkusit i kurátor mi to poradil. Uvidím no. Chci být kuchařem, vaření mě baví, koukám i na Masterchefa. Jako malý kluk jsem chtěl být vojákem, odstřelovačem.“ (Dominik)

6.4 Rodina

Pojem rodina se z pohledu sociologie vymezuje jako skupina osob, která je navzájem spojena. Nemusí se jednat vždy o přímé příbuzenské vztahy, ale jedná se spíše o primární skupinu, která se aktivně podílí na životě jedince. Jedná se tedy o nejdůležitější společenskou skupinu, ve které si člověk osvojuje základní vzorce chování. Rodina a rodinné zázemí hrají důležitou sociokulturní roli v životě každého dítěte, a vytváří jeho osobnost (Matoušek and Hadinec 1993).

Romové považují rodinu za nejdůležitější aspekt svého života. Jejich rodiny se vyznačují soudržností, úctou a pevnými vazbami mezi jedinci. Proto se také málokdy setkáme s tím, že by se Romové rozváděli (rozcházel), tak jako jedinci ve většinové společnosti. Romská rodina se často setkává s nepochopením majoritní společnosti, a to z důvodů, že se jejich výchova dětí, funkce a priority romské rodiny liší. Romské děti jsou výchovou vedeni zcela odlišným cílům než děti většinové společnosti. Romové mateřství považují za jednu z nejdůležitějších hodnot ve svém životě, proto není častým jevem, že by romské dítě bylo jedináček. Romská dívka je v rodině vychovávána, tak aby se stala dobrou matkou a manželkou a dokázala zastat všechny domácí práce a výchovu svých budoucích dětí (Kaleja 2009; Jakoubek 2009).

Všichni mý respondenti mají více než jednoho sourozence, rodina je pro ně důležitou součástí jejich života a uvedli:

„Na mé výchově se podíleli oba rodiče. Já jsem doma, uklízím, vařím a pak jdu ven, takže pohoda. Mám čtyři sourozence dvě ségry a dva bráchy a jeden je ve vězení měl podmínku a někdo na něj něco hodil, tak šel do vězení.“ (Ilona)

„Jo, moje rodiče jsou spolu, to je jasný. Mám 4 sourozence, dva sourozenci zůstali na Slovensku a tady v Čechách je semnou mladší ségra a starší brácha. Bráchovi je 24 a ségře je 14 let.“ (Pavel)

„Táta a máma žijí spolu. S tátou si moc nerozumím, nebaví se semnou, mámu mám moc rád. Mám dvě ségry, takový blbý no. Starší ségra má invalidní důchod, má nemocné oči a nemůže pracovat a mladší ségře je 13 let a chodí do školy.“ (Dominik)

6.5 Sociální situace

Pojmem sociální situace je zde chápána jako postavení rodiny ve společnosti. Jedná se tedy o pozici, ve které se rodina nachází v poměru k naplňování základních potřeb, a to zejména v otázce způsobu bydlení a s tím spojené ekonomické zajištění rodiny. U romské populace je v České republice nejzásadnějším problémem fakt, že se velká část Romů stávají obětí sociálního vyloučení (chudoby) a s tím souvisí i existence sociálně vyloučených lokalit. Nejčastěji bydlí na ubytovnách, azylových a pavlačových domech anebo v bytech, kde je často neadekvátní nájem, který neodpovídá kategorii daného bytu (Moravec 2006).

Téma sociální situace vypovídá o tom, kde zkoumaná populace bydlí, kde, a zda vůbec jejich rodiče pracují, a zdali se jim jejich rodinná finanční situace zdá vyhovující. Respondenti odpovídali:

„Táta má strašně moc práce, ale nevím kde, nezajímám se o to, kde moji rodiče pracují. Bydlíme v azylovém domě, netuším jaký je tam nájem, asi šest tisíc. Byt je tam velký 1+1, ale teď máma čeká, že by dostala byt od města. V azylovém domě Naděje bydlíme asi rok. Předtím jsme bydleli v jiném azylovém domě a tam byly společné koupelny a tak.“ (Ilona)

„Máma uklízí v Bille tady v Galerce a táta dělá ve fabrice, součástky do aut. Bydlíme v bytě, podnájmu, tady U Duhy. Máme dvě velké izby, předsíň, záchod a koupelnu. Bydlí nás tam pět osob. Kolik platíme měsíčně fakt nevím, tohle jsou věci, co řeší rodiče a nás děti k tomu nepustí, když se o tom baví.“ (Dominik)

„Táta teď prodělal infarkt a máma už je déle nemocná, máma pracovala jako uklízečka a táta opravoval silnice a tramvajové koleje. Bydlíme na ubytovně, máme tam garsonku, kde je koupelna, záchod, kuchyň a pokoj. Bydlí nás tam pět lidí. Já, ségra, brácha a rodiče. Táta platí asi 10 a půl tisíce měsíčně za podnájem.“ (Pavel)

6.6 Příslušnost k etnické skupině

V antropologické literatuře je termín etnická skupina definována jako populace, která je do značné míry biologicky soběstačná, sdílí základní kulturní hodnoty, tvoří pole vzájemné interakce a komunikace, identifikuje se a vnímá určitou odlišnost od ostatních populací (Barth 1998).

Adolescenci můžeme charakterizovat jako období lidského životního cyklu, během kterého by si měl jedinec začít uvědomovat svou identitu. Získání identity znamená, že si jedinec uvědomuje své silné, ale i slabé stránky a učí se s nimi vypořádat. V dnešní době se osobní identita hledá velice složitě, jelikož dospívající jsou často ovlivněni tím, co si o nich domnívá okolí. Nikoliv, co cítí a jak o sobě smýšlí oni sami. Otázka identity závisí na sociální zpětné vazbě od ostatních, kteří pomáhají adolescentovi tvořit jejich vnímání a hodnocení. Identita je založena na psychosociální reciprocitě. Ve chvíli kdy jedinci přestanou být závislí na rodičích a vrstevnické skupině, najdou svou osobní identitu a zjistí, kam směřují (Erikson 1959).

Příslušnost k etnické skupině (ethnicita) je zde možné vysvětlit jako sebepojetí, sebepoznávání, ztotožňování se s osobní ideologií. Každý jedinec se v určitých ohledech ztotožňuje a v určitých ohledech odlišuje od ostatních lidí. Individualita každé osoby je závislá na kulturním, historickém a sociálním kontextu. K identitě si tedy můžeme přiřadit příslušnost k určitým sociálním, etnickým skupinám, v nichž si osvojujeme osobní normy, hodnoty, přijímáme sociální role a to vždy na základě kulturní relativity (Paleček 2008; Erikson 1959). Být součástí etnické skupiny závisí jak na vnitřní sebeidentifikaci, tak i na tom, jak nás vnímá okolí a kdy si jedinci uvědomují své etnické odlišnosti. Tito jedinci se odlišují od majoritní společnosti kulturou, vzhledem, životním stylem a

jazykem (Barth 1998). Etnická příslušnost tedy vypovídá o tom, jak se respondenti ztotožňují např. se svojí národností či etnicitou a na základě čeho, tak činí.

Z rozhovorů s respondenty vyplývá, že si svou „identitu“, příslušnost k etnické skupině uvědomují především díky tomu, že jsou v romské kultuře vychováváni a ztotožňují se s ní napříč generacemi. Jeden z respondentů řekl:

„Narodil jsem se na Slovensku, jsem Slovák, ale jsem i Rom. Jsem Rom, protože celá moje rodina jsou Romové. Ani mi nevadí, když mi někdo řekne, že jsem cigán, není to pro mě urážka. O Romech vím všechno, hodně poslouchám romský písničky, Mekenzi je nejlepší. Doma mluvíme jenom romsky.“ (Pavel)

Další respondent uvedl:

„Jsem ze Slovenska, jsem Rom, prostě jsem. Rodiče jsou také romské národnosti. Umím trochu mluvit romsky, ale spíš rozumím, pak už neumím odpovědět, neznám ty slova v romštině. Víš, když máme narozky, tak to máme jak Vánoce. Úplně, že přijede celá rodina ze Slovenska. Musí se udělat úplně velká hostina, musíš z toho umřít ne. Na oslavách je vždycky hodně jídla, pití, pak tancujeme, zpíváme a tak.“ (Martin)

6.7 Předsudky ze strany majoritní společnosti

Pojmem předsudek zde chápeme jako určitý přijatý názor, který se nezakládá na vlastním poznání, ale na pouhém mínění, nebo přijetí interpretace jiné osoby. Jedná se o určitý stereotyp, který ve společnosti zobecněl. Rizikem předsudku je fakt, že pouhý úsudek může v mnohých situacích vést ke zkreslování skutečnosti a v krajním případě až k diskriminaci (Weinerová 2014). Romové se setkávají jak s diskriminací na trhu práce, tak i v dalších oblastech života. I když se Česká republika snaží znevýhodňování romské menšiny eliminovat, tak je jen málo možností, jak diskriminaci úplně potlačit a následně jí prokázat (Hůlová and Steiner 2006). Předsudky ze strany majoritní společnosti poukazují na fakt, zda se respondenti setkávají s diskriminací, rasistickými

urážkami a jestli vnímají, že s nimi jednájí jinak než s těmi, kteří nejsou nositeli připsané romské identity.

Čtyři ze šesti respondentů uvedli, že se již s diskriminací ze strany majoritní společnosti setkali:

„Jak jo to jednáání je někdy jiný než s bílýma. Jako často na nás bílí útočí, plivou na nás nebo nás uráží a my se necháme vyprovokovat, někdy za to můžeme my, někdy oni. Prostě když mě někdo uráží a má rasistický narážky, tak si to nenechám líbit no. Když mi někdo řekne třeba i kámoš, že jsem cikán, to je pro mě urážka, já jsme cigán. Máma by chtěla jít bydlet do bytu, ale nemůže byt najít, už jí několikrát odmítli kvůli tomu, že je Romka a že si myslí, že nebude platit nájem.“ (Pavel)

„Češi jsou větší rasisti než my Romové. Lidi semnou jednájí jinak než s bílýma. Když jsi, jdu třeba něco koupit, tak mě ta ostraha jako hlídá, je mi to nepříjemný a nikdy jsem nic neukradla, štve mě to. A diskriminace ta je všude. Hedám jako brigádu a prostě domluvím se s nimi po telefonu na a oni jako jo přijďte na pohovor. Když tam pak přijdu tak mě odmítnou a to už se mi stalo hodně krát.“ (Bára)

„Mezi bílým a černým rozdíl nevidím, má stejnou krev jako já. Často se setkávám, že semnou ale lidé jednájí jinak, než s bílýma. Často jsem se setkával s diskriminací ve škole, teď už teda moc ne, co chodím na Podmostní tam jsou všichni cigáni, ale předtím když jsem chodil na 13. ZŠ a tam by stále rasismus. Když mi, ale nějaká trubka s prominutím začne nadávat do cigánů a že prostě jsem pod jeho úrovní a takhle, tak to už jako řeším. To mě štve. Mámě hodně vadilo, že mi nadávají, ta to vždycky hodně řešila.“ (Dominik)

6.8 Návykové látky

Mnoho sociálních a behaviorálních problémů se kterými se dospívající setkávají, jako je například užívání návykových látek, sebevražedně pokusy, těhotenství v mladém věku, předčasné ukončení školní docházky atd. lze považovat za odraz dřívějších potíží s nedůvěrou, studem, pochybnostmi o sobě, pocity viny anebo podřadností (Erikson 1959).

Takovéto zkušenosti s návykovými látkami označuje majoritní společnost jako sociálně patologické jevy a mladiství, kteří mají tuto zkušenost, jsou označováni jako riziková mládež (Zemanová and Dolejš 2015). Toto téma shrnuje postoje respondentů k omamným látkám a uvedli:

„Kouřím a alkohol piju pravidelně každý pátek. Piju rád, mám pak lepší náladu, bavím se. Nejčastěji piju asi vodku s něčím smíchanou anebo prostě co zrovna je.“ (Pavel)

„Denně vykouřím tolik cigaret, kolik zrovna mám. Alkohol jsem už zkoušela, ale nějak moc ho nepiju, jenom když něco slavíme, ale hulím trávu, ta mi chutná.“ (Simona)

„Kouřím, ale ne moc záleží, jestli mám zrovna cigarety. Od mámy mám peníze, ví, že to mám na cigarety. Prý je lepší než abych žebral a sbíral někde vajgly. Alkohol jsem zkoušel, ale nepiju ho, nechutná mi. Zkoušel jsem i hulit trávu, ale vadilo mi, jaký jsem měl potom stavy.“ (Martin)

6.9 Shrnutí výzkumu

Hlavním cílem výzkumu bylo zjistit, jak zkoumaná populace přistupuje ke vzdělávacím institucím, sociálním a aktivizačním službám a jakým způsobem se dle respondentů může podílet NZDM při jejich inkluzi do majoritní společnosti. Výzkum probíhal na základě polo-strukturovaného rozhovoru se šesti klienty, kteří navštěvují NZDM Vzducholod'.

Všech šest respondentů, kteří se zúčastnili výzkumu, byli romské národnosti a NZDM Vzducholod' reflektovali jako místo, kde jsou přijímáni bez předsudků, kde se cítí dobře, kde mohou aktivně využít svůj volný čas a strávit ho společně s přáteli. Je to místo, kam mohou přijít, řešit své aktuální problémy a obrátit se na sociální pracovníky s prosbou o pomoc a radu. Pracovníci jim pravidelně poskytují doučování, nebo tzv. slůvko, kde se snaží klientům předat základní všeobecné informace o světě. Jedná se tedy o rozvoj všeobecného přehledu, který klientům často chybí. Všichni dotazovaní uvádí, že jim NZDM Vzducholod' pomáhá, ale každý shledává pomoc této organizace v jiné oblasti. Někteří si cenní pomoci při plnění školních povinností, domácích úkolů,

vyhledáváním informací, zpracování referátů, realizace školních projektů, anebo třeba jen potřebují vysvětlit látku, kterou ve škole zrovna probírají. Jiní zase využívají NZDM Vzducholod' k pomoci při psaní životopisů, na jejichž základě se poté ucházejí o místo na trhu práce. Běžné je zakládání emailů, anebo vyplňování úředních dokumentů. V neposlední řadě se zaměstnanci NZDM snaží odpovídat na veškeré otázky, které klienti mají.

Jak vyplývá z výzkumu, respondenti berou vzdělávací instituce jako nutnost, která je do vysoké míry obtěžuje, a ke vzdělání jsou velice málo motivovaní. Dotazovaní by se ale i přes nechuť ke vzdělávání rádi uplatnili na trhu práce a jejich vizí je stát se nezávislími. V tom shledávám určitou aspiraci na začlenění se do majoritní společnosti. Dotazovaní klienti však neměli pocit, že by do této společnosti nepatřili, vnímali se, že jsou její součástí. Problém v postojích tedy mívá většinou sama společnost. NZDM Vzducholod' se snaží klienty motivovat zejména ve vzdělávání, ale následně i v přístupu k práci. Pracovníci v NZDM se tedy snaží návštěvníkům NZDM předávat to, co jim pravděpodobně jejich rodina není schopna předat výchovou, jelikož tato primární skupina sama nedisponuje takovým kulturním kapitálem, který je stěžejní pro inkluzi do společnosti.

ZÁVĚR

Práce se zabývá začleněním romských dětí do společnosti pomocí nízkoprahového klubu pro děti a mládež. Inkluze se v České republice z velké části zaměřuje na národnostní menšiny, a to zejména z důvodu nedostatečné integrace jejich členů do společnosti. Největším tématem inkluze je stále otázka začlenění romské menšiny, která není často v majoritě ještě stále vnímána jako její plnohodnotná součást. Je nutné si uvědomit, že dostatečné vzdělání a následné uplatnění na trhu práce je základním krokem k lepšímu soužití všech. NZDM jistě přispívá v mnoha ohledech k této stabilitě ve společnosti. Z velké části tyto organizace suplují nepodměnné sociální zázemí a zastávají často role, které jsou nápomocné v mnoha oblastech života klientů. Těmi jsou často právě Romové.

Většina Romů žije často v sociálně vyloučených lokalitách, kde je nedostatek příležitostí k sebeuplatnění se a to nejen na trhu práce. U mladší sociálně vyloučené romské populace je velkým problémem i trávení volného času. Neplnohodnotné aktivity, které často dle majoritní společnosti hraničí, až s trestnou činností jsou častým důvodem k následnému utváření si žebříčku hodnot. Mnohokrát se ale dostávají neprávem do situace, kdy jsou často pro svůj původ a vzhled diskriminováni a okolí s nimi jedná s určitými předsudky, které jsou v české společnosti velmi zakořeněné.

Již ve školním věku se ve vzdělávacích institucích romské děti setkávají s tím, že je učitelé segregují a označí jako nenadané. Přístup takových pedagogů vede poté často k nízké motivaci žáků, nezájmu se rozvíjet a často zde zanikne i nadání, které nikdo není schopen objevit a podpořit. Tyto děti potřebují pomoc. Pokud není jejich primární skupina schopna dostatečně rozvinout jejich osobnost a nasměrovat tím správným směrem, musí to učinit jiní. Tím je myšlena naše společnost. V NZDM je mnoho těch, kteří se snaží být nápomocni. Všichni občané by se měli naučit vnímat tyto organizace jako nedílnou součást systému. Systému, který přistupuje ke každému bez předsudků a hodnotí až na základě jejich činů. Vždy je nutné zohlednit

možnosti jedinců a brát v úvahu to v jakém prostředí a s jakým kulturním kapitálem do života kdo vstoupil.

NZDM je služba sociální prevence, která se snaží předcházet, jak označuje majoritní společnost rizikovému a patologickému chování tak, že jim dají možnost smysluplně trávit svůj volný čas a snaží se jim také předávat všeobecné znalosti, které využijí na své cestě k dospělosti, a které jim pomohou začlenit se do většinové společnosti. Uspokojení nám může přinést fakt, že právě v této práci se potvrzuje pozitivní odraz fungování nízkoprahového zařízení pro děti a mládež. U všech těchto jedinců se projevil zájem o další spolupráci a je zde patrná pozitivní změna v přístupu k plnění všech svých povinností a uvědomění si svých možností.

SEZNAM LITERATURY

- Balvín, Jaroslav 2008 Filozofie výchovy a metody výuky romského žáka. Radix.
- Barth, Fredrik 1998 Ethnic groups and boundaries: the social organization of culture difference. Waveland press.
- Bourdieu, Pierre 1986 The forms of capital. Greenwood press.
- Bourdieu, Pierre 1998 Teorie jednání, přel. Věra Dvořáková (Praha: Karolinum).
- Budilová, Lenka 2007 Cikánská rodina a příbuzenství. Dryada.
- Davidová, Eva 2010 Kvalita života a sociální determinanty zdraví u romů v České a Slovenské republice. Triton.
- Erikson, Erik 1959 Theory of identity development. Erik Erikson, Identity and the life cycle. Nueva York: International universities press. Obtenido de <http://childdevpsychology.Yolasite.Com/resources/theory%20of%20identity%20erikson.Pdf>.
- Hendl, Jan 2005 Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace. Portál, sro.
- Herzog, Aleš, Syrový, Jan, and Zimmermannová, Martina 2006 Pojmosloví nízkoprahových zařízení pro děti a mládež. Praha: streetwork. Cz, oborový portál o nízkoprahových službách a zařízeních 17(09).
- Hůlová, Kateřina, and Jakub Steiner 2006 Romové na trhu práce. Hirt, Tomáš., Jakoubek, Marek. „Romové “v osidlech sociálního vyloučení. Plzeň: Aleš Čeněk, sro: 91–135.
- Jakoubek, Marek 2008 Cikáni a etnicita. Praha: Triton 403.
- Jakoubek, Marek 2009 Romská kultura-jedna z výrazných determinant chudoby a ekonomického neúspěchu romů [roma culture—one of the important determinants of poverty and economic failure of roma]. Mluvme o romech. Aven vakeras pal o roma [lets talk about roma. Aven vakeras pal o roma]: 78–86.

Kaleja, Martin 2009 Sociální a multikulturní aspekty v kontextu edukace romských žáků. Mluvme o romech—aven vakeras pal o roma 1.

Kaleja, Martin 2011 Romové a škola versus rodiče a žáci. Ostravská univerzita v Ostravě, pedagogická fakulta.

Katrňák, Tomáš 2004 Odsouzení k manuální práci: vzdělanostní reprodukce v dělnické rodině, vol.39. Sociologické nakl.(slon).

Kuckartz, Udo 2014 Qualitative text analysis: A guide to methods, practice and using software. Sage.

Mareš, Petr 2004 Sociální exkluze a inkluze. Masarykova univerzita a Georgetown.

Mareš, Petr 2006 Faktory sociálního vyloučení. Výpsv, výzkumné centrum Brno.

Matoušek, Oldřich, and Hadinec, Miroslav 1993 Rodina jako instituce a vztahová síť. Sociologické nakladatelství (SLON).

Moravec, Štěpán 2006 Nástin problému sociálního vyloučení romských populací. Hirt, Tomáš., Jakoubek, Marek. Romové v osidlech sociálního vyloučení. Plzeň: vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk: 11–69.

Navrátil, Pavel 2003 Romové v české společnosti. Portál.

Nekorjak, Michal, Suralová, Adéla, and Vomastková, Klára 2011 Uváznutí v marginalitě: vzdělávací trh, „romské školy“ a reprodukce sociálně prostorových nerovností. Sociologický časopis / czech sociological review 47(4). Institute of sociology of the academy of sciences of the czech republic: 657–680. [Http://www.jstor.org/stable/23073227](http://www.jstor.org/stable/23073227).

Paleček, Martin 2008 Identita-podivný pojem. Antropoweb.

Růžička, Michal, and Vašát, Petr 2011 Základní koncepty Pierra Bourdieu: pole–kapitál–habitus. Antropoweb.

Šimíková, Ivana, and Vašečka, Imrich 2004 Mechanismy sociálního vyčleňování romských komunit na lokální úrovni a nástroje integrace. Barrister & principa.

Sirovátka, Tomáš; ed. 2004 Sociální exkluze a sociální inkluze menšin a marginalizovaných skupin. 1. Brno: Masarykova univerzita v Brně. https://scholar.google.com/scholar?hl=cs&as_sdt=0%2c5&q=sociální+exkluze+a+sociální+inkluze+tomáš+sirovátka&btnq=.

Slepičková, Lenka 2010 Sociální exkluze, sociální inkluze a vzdělávání. Bartoňová, Miroslava., Vítková, Marie. Et al. Inkluzivní vzdělávání v podmínkách současné české školy: Inclusive education in current czech school 1:33–42.

Štefková, Ivana, and Dolejš, Martin 2016 Resilience u adolescentů v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež. Univerzita Palackého v Olomouci.

Svoboda, Michal 2009 Sociálně–pedagogické přístupy v práci s „neorganizovanou mládeží“ v nízkoprahových zařízeních a otevřených klubech pro děti a mládež. Kontaktní práce. Antologie textů české asociace streetwork: 45–63.

Weinerová, Renata 2014 Romové a stereotypy. Charles university in Prague, Karolinum press.

Zákon 2004 č. 561/2004 sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). Sbírka zákonů české republiky: 4826–4904.

Zemanová, Vanda, and Dolejš, Martin 2015 Životní spokojenost, sebehodnocení a výskyt rizikového chování u klientů nízkoprahových zařízení pro děti a mládež. Univerzita Palackého v Olomouci.

Internetové odkazy

https://www.archiv.streetwork.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=3121&comment=all&site=cas

<https://www.czso.cz/staticke/data/2000013/CR/SPCR154.pdf>

<http://www.documents.worldbank.org/curated/en/844291468193772025/text/46120-CZECH-PUBLIC-LANG-CZ-ROM-2.txt>

http://www.errc.org/uploads/upload_en/file/02/D0/m000002D0.pdf

<https://www.sdb.cz/kdo-jsme/>

<https://www.sdbplzen.cz/klub-vzducholod>

<https://www.streetwork.cz/archiv/clanky/detail/3101/vyvoj-sluzby-nzdm-v-ceske-republice-a-vize-nzdm-2030>

<https://www.vlada.cz/cz/ppov/rnm/mensiny/romska-narodnostni-mensina-16149/>

<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2001-273?text=men%C5%A1ina>

<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006108?text=slu%C5%BEby+soci%C3%A1ln%C3%AD+prevence>

<http://www.zakony.centrum.cz/skolsky-zakon/cast-1-paragraf-7>

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1 – Otázky k polo-strukturovanému rozhovoru

Příloha 1

Otázky k rozhovorům

Rodina, sociální situace, etnicita

1. Věk
2. Národnost (oficiální, domnělá)
3. Pověz mi něco o sobě: Odkud pocházíš? Jak si rozumíš s rodiči? Co dělají rodiče?
4. Bydlíte (ve vlastním domě – bytě, v podnájmu, na ubytovně, jiné..)
5. Jak velký máte byt?
6. Kolik vás žije v domácnosti?
7. Kolik máš sourozenců?
8. Zaměstnání rodičů, dávky?
9. Jsi spokojený s tím, jak tvá rodina žije?
10. Můžeš se na rodiče obrátit, když tě něco trápí?
11. Víš něco o romské historii? V čem vidíš rozdíl od Romů a Čechů?
12. Máte nějaké zvyky, tradice, které dodržujete?
13. Vnímáš u lidí, že s tebou jednájí s určitými předsudky?
14. Setkal/a ses někdy s diskriminací nebo rasistickými narážkami na tvůj původ?
15. Mluvíte s kamarády nebo rodinou romsky? Při jakých situacích?
16. Máš nějakou „partu“ kamarádů? Jak s nimi vycházíš? Co rádi společně děláte?
17. Kouříš? Kolik denně? Už jsi zkoušel/a alkohol, nebo nějaké drogy?
18. Jednal/a jsi někdy s policií?

Škola

19. Třída, ročník
20. Kam chodíš na školu?
21. Chtěl bys po skončení ZŠ pokračovat na střední?

22. Jak ti jde učení? Je nějaký předmět, který tě baví? Prospěch ve škole (prospěl s vyznamenáním, prospěl, neprospěl, nehodnocen – proč?)
23. Omluvená a neomluvená absence
24. Čím bys chtěl/a být? Máš nějaký sen?

Nízkoprahové zařízení Vzducholod'

25. Jak ses o NZDM Vzducholod' dozvěděl/a?
26. Chodíš do NZDM Vzducholod' pravidelně?
27. Jak často jsi v kontaktu s pracovníky?
28. Co rád/a děláš ve svém volném čase, když zrovna nejsi v NZDM Vzducholod'?
29. Proč NZDM navštěvuješ, jaká je tvoje motivace?
30. Jací lidé sem chodí?
31. Co všechno NZDM Vzducholod' nabízí, a co nejraději využíváš?
32. Jsou v NZDM Vzducholod' nějaká pravidla?
33. Víš co NZDM znamená?
34. V čem ti naposled pracovníci NZDM Vzducholod' pomohli?
35. Jaká je tvoje aspirace (snaha) začlenit se do společnosti?
36. A pomáhá ti v tom nějak NZDM Vzducholod'? Pokud ano, jak?
37. A co se ti na NZDM Vzducholod' líbí? Je něco, co bys změnil/a?
38. Navštěvuješ i jiné sociální služby? (např. dům dětí a mládeže, pedagogicko-psychologická poradna,...)?

RESUMÉ

The topic of this bachelor's thesis is *Interpretation of attitudes and aspiration of clients of low-threshold facilities for children and youth*. This work is focused on the inclusion of Roma (as the surveyed population) into the majority society. The main question was whether the participation in the attendance of the low-threshold facilities for children and youth helps the community of Roma in the process of inclusion through the work with the employees who try to present the minority a cultural capital that should help them to integrate more easily.

The aim of my research was to find out, using semi-structured interviews, how the surveyed population approaches educational institutions, more specifically how it interprets inclusion to the majority society in the survey answers and how the facility for children and youth "Vzducholod" contributes to the inclusion. Low-threshold facilities for children and youth provide a social prevention service that works to prevent so called risky and pathological behavior by giving the youth from the minority society the opportunity to spend their free time meaningfully and trying to pass on general knowledge that they would be able to use during their future. This thesis confirms the positive reflection of the functioning of the facilities for children and youth and the studied population reflects this particular facility ("Vzducholod") as a place where they are accepted without prejudice and that others are interested in them as individuals.